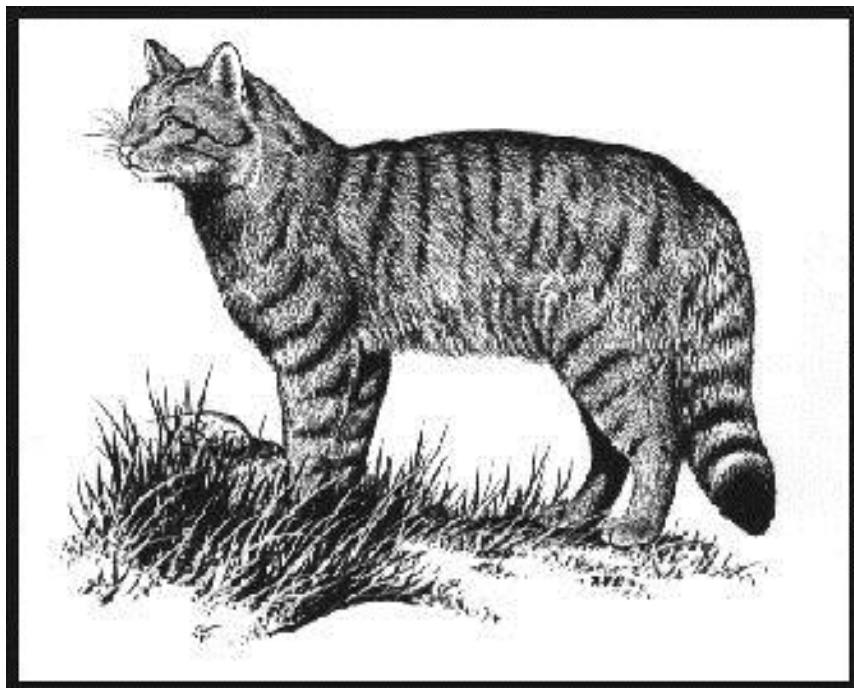

**Info-bulletin nr.40
November-Mei 2013-2014**

Wilde kat, welkom terug? - Programma

IVN Valkenburg aan de Geul
Postbus 5038
6130 PA SITTARD
ivn.nl/afdeling/valkenburg

Bestuursleden

Voorzitter	Huub Wierts	046-4430252
Secretaris	Léon Willems	046-4524233
Penningmeester	Armand Harings	06-12702510
Bestuurslid	Margriet Tabbers	043-4592329

Erelid Jan de Vries

Coördinatoren van de werkgroepen

Vogelwerkgroep	Johan van Lierop	043-6010340
Wandelingen	Wiel Wijnands	045-4052466
Paddenwerkgroep	Mariëtte Schutgens	043-6090500
Bijen	Sjir Vliegen	045-4052016
Bakgroep	Huub Wierts	046-4430252
Lezingen	Jef Boosten	043-6015382

Bankrelaties IVN Valkenburg

RABO-bank NL06RABO 0152 8023 98
ING NL25INGB 0003 5585 97
t.n.v. IVN afd Valkenburg ad Geul
Langstraat 1 A
6333 CC Schimmert

Internetadressen

<http://ivn.nl/afdeling/valkenburg>
<http://www.kasteeltuinouidvalkenburg.nl>

E-mail Secretariaat:

ivnvalkenburgadgeul@gmail.com

Ledenadministratie

Wijzigingen kunt u doorgeven aan de secretaris, telefonisch, via mail of schriftelijk.

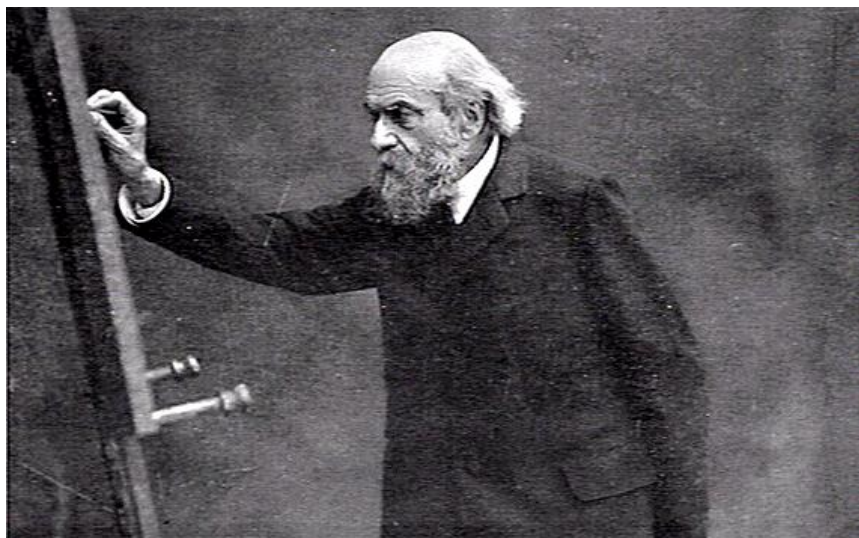
Activiteiten IVN Valkenburg November-Mei

Zaterdag 9 november Vogel-excursie Selfkant

Start om 8.00 uur vanaf de Sint Gertrudiskerk te Jabeek. Gids: Léon Willems

Zondag 17 november Excursie Vogels van de Kollenberg

Start om 9.15 uur vanaf de ingang bij het kerkhof te Sittard aan Vrangendael. Excursie samen met IVN Born. Gids : Léon Willems en docenten Vogelwacht Limburg.

Dinsdag 19 november Gezamenlijke Culturele Avond

De avond wordt ingevuld door Veldeke, IVN en LGOG. **Aanvang om 20.00 uur** in hotel Monopole aan de Nieuweweg te Valkenburg. Met dialectliederen door Laur Rutten uit Rijckholt. Jef Boosten verzorgt namens onze afdeling een lezing onder de titel Insecten, belangrijk voor de mensheid? Namens het LGOG zal Jan Schurgers de werken van architect Pierre Cuypers in Valkenburg belichten.

Dinsdag 10 december Traditionele Midwinteravond

Deze avond vindt plaats in Jeugdgebouw "de Beemde", zijsteeg Koningwinkelstraat te Broekhem, **aanvang 19.30 uur**.

Op deze avond wordt weer een gevarieerd programma gepresenteerd met Beamerpresentaties - Quiz – Muziek – Verhaal en een Klankbeeld.

Ook zorgt de bakgroep weer voor iets lekkers en de bloemschikgroep voor een mooie aankleding van de zaal.

Zaterdag 14 december Vogel-excursie Oud-Valkenburg

Start om 9.00 uur vanaf de kasteeltuin Oud-Valkenburg, aansluitend jaarvergadering van vogelwerkgroep Pica.

Zondag 15 december Kerstwandeling Wahlwiller

Start om 10.30 uur bij de kerk van Wahlwiller. Fraaie vergezichten en kleine dorpjes sieren deze mooie dagwandeling. Gids : Wiel Wijnands.

Zondag 5 januari 2014 Traditionele snertwandeling

Start om 13.30 uur vanaf kasteeltuin Oud Valkenburg. Middagwandeling met snert na. Gids : Wiel Wijnands.

Zaterdag 11 januari Vogelexcursie omgeving Kelmond

Start om 9.00 uur 9 vanaf de Kasteel Genbroekstraat te Beek. Gids : Wiel Wijnands

Zaterdag 25 januari Limburgse vrijwilligersdag IVN

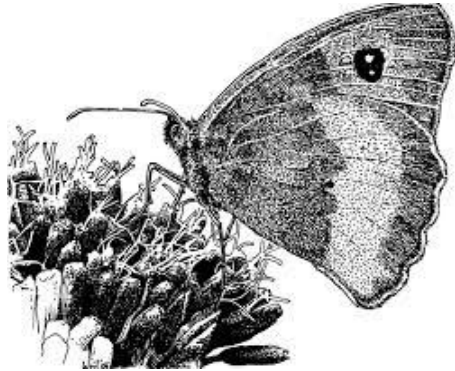
Georganiseerd door het provinciaal consulentenschap en het IVN-district Limburg, meer informatie volgt nog. Thema is natuur- en landschapsbeheer.

Zaterdag 1 februari Thema-excursie rondom Valkenburg

Start om 9.30 uur vanaf Kasteeltuin Oud-Valkenburg. Excursie met als thema "Historische kijk op Valkenburg vanuit de natuur" Er is aandacht voor kastelen, het natuurgebied de Schaelsberg, de Kluis, de oude Romeinse weg Via Belgica en het oude stadscentrum van Valkenburg. Duur van deze wandeling is ca 3 uur. Goed schoeisel vereist. Gids : Armand Harings

Zaterdag 8 februari Excursie Vogels van de Kollenberg

Start om 9.00 uur vanaf de ingang bij het kerkhof te Sittard aan Vrangendael. Gids : Léon Willems

Donderdag 20 februari Presentatie over Vlinders

In het Höfke in de Kasteeltuin Oud Valkenburg, ***aanvang 19.30 uur***

Powerpointpresentatie door Jef Boosten over VLINDERS. Mensen houden van vlinders, terecht! Veel vlinders zijn prachtige insecten met een interessante en soms

ingewikkelde manier van leven. Sommige vlindersoorten kunnen gevaarlijk zijn voor de mens.

In deze presentatie wordt aandacht besteed aan:

Hoe verliep de evolutie van vlinders?

Hoe leven vlinders; voedsel, voortplanting en ontwikkeling

Het verschil tussen dag- en nachtactieve vlinders

Wat zijn trekvlinders en waarom trekken ze?

Welke soorten vlinders komen in onze omgeving voor; diverse vlinderfamilies worden wat nader bekeken.

In Nederland en wijde omgeving gaat het niet goed met de vlinders. Veel soorten zijn, door diverse oorzaken, verdwenen of staan op het punt te verdwijnen. Wat zijn de bedreigingen voor vlinders en hoe kun je ze beschermen?

Over deze aspecten en nog veel meer wetenswaardigheden over vlinders gaat deze presentatie.

Zaterdag 8 maart Vogelexcursie omgeving Geulhem

Start 9 uur vanaf Sportvelden te Houthem. Gids : Ton van Reeken.

Zondag 16 maart Grensoverschrijdende wandeling omgeving Maastricht.

Start bij het nieuwe parkeerterrein bij Fort Sint Pieter op de rotonde tegenover het Fort om 10.30 uur. Deze wandeling zal door Nederland en België gaan langs afgravingen en Druivenranken. Duur ongeveer tot 15.00 uur. Onderweg wordt een Staminee bezocht om de inwendige mens te versterken. Gids: Wiel Wijnands

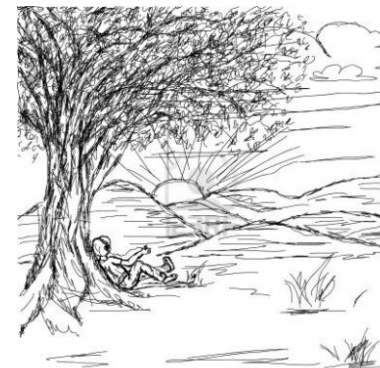
Donderdag 20 maart Presentatie over Geologie van het Geuldal

Aanvang om ***19.30 uur*** in Sjoens Höfke, kasteeltuin Oud Valkenburg.

Waarom groeit en bloeit er in het Geuldal en Zuid-Limburg een flora die je elders niet of weinig ziet?

Wat we niet zien, namelijk de onderkant van het Geuldal en Zuid-Limburg geeft antwoord op die vragen. Tijdens deze presentatie zal uitleg gegeven worden over de bodemgesteldheid, het ontstaan van het landschap en de evolutie daarvan.

Welke invloeden hebben deze ontwikkelingen mogelijk gemaakt? Na deze lezing zal een wandeling in ons Geuldal niet meer hetzelfde zijn, men leert met ander ogen kijken en waarnemen.

Donderdag 27 maart Excursie Lees het landschap

Panorama-wandeling rondom Stokhem en Beertsenhoven.

Start om 10.00 uur bij de parkeerplaats D'r Kwakkerpool aan de weg van Wijlre naar Stokhem. Deze ochtendwandeling duurt tot 13.00 uur.

Tijdens deze wandeling gaan natuur, landschap en geschiedenis hand in hand. Leesbaar landschap

is een methode om op een objectieve manier naar het landschap te kijken vanuit verschillende invalshoeken en wel met 4 verschillende brillen.

Hierdoor lees je verbanden in het landschap. Elk landschap heeft zijn eigen verhaal en identiteit. Gids: Margriet Tabbers

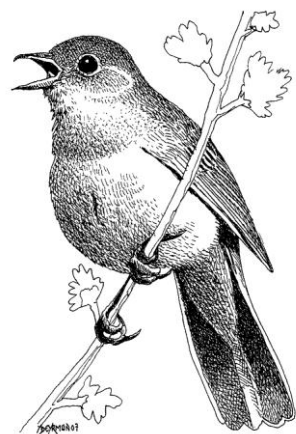
Zaterdag 5 april Natuurexcursie Schaelsberg en Goudsberg

Start om 9.30 uur vanaf Kasteeltuin Oud-Valkenburg. Excursie met als thema "Natuur van Schaelsberg en Goudsberg" Het betreft een natuurwandeling met aandacht voor de flora en fauna in de lente. Duur ca 2, 5 uur, goed schoeisel vereist. Gids : Armand Harings

Zaterdag 12 april Vogel-excursie omgeving Eijs

Start om 8 uur vanaf de kerk van Eijs. Gids : Wiel Wijnands.

Zondag 27 april Kasteeltuin gaat weer open!

Zaterdag 10 mei Nachtegalen-excursie Koningssteen

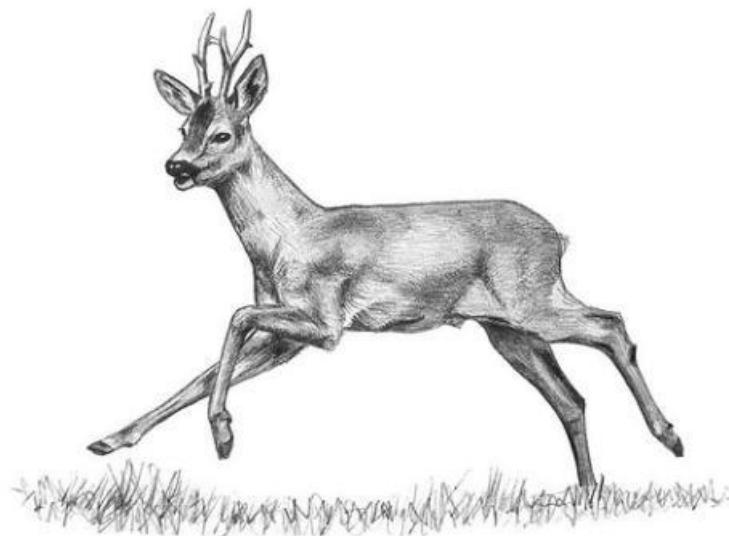
Start om 8.00 uur vanaf de (gratis) parkeerplaats bij de plas De Grote Hegge te Thorn (nabij opstapplaats rondvaartboot). Gids : Léon Willems. Excursie in het kader van de Nationale Vogelweek.

Zaterdag 18 mei Workshop Vogels kijken, hoe doe je dat?

In het kader van de Nationale Vogelweek wordt dit workshop gehouden, aanvang om 9.30 uur in Sjoens Höfke, kasteeltuin Oud-Valkenburg. Eerst een theoretische inleiding met aandacht voor hulpmiddelen als verrekijkers, veldgidsen en vervolgens aandacht voor de uiterlijke kenmerken van vogels. Daarna een praktijkexcursie. Het programma duurt tot ongeveer 13.00 uur. *Deelname is gratis voor leden en donateurs van onze afdeling, anderen betalen een deelnamebedrag van 5 euro. Aanmelden via het secretariaat, tel. 046-4524233 of ivnvalkenburgadgeul@gmail.com.* Docent is Léon Willems.

Wetenswaardigheden over de wandelingen:

- Dagwandelingen duren gemiddeld 4 1/2 tot 5 1/2 uur en zijn
- minder geschikt voor mensen die slecht ter been zijn
- Halverwege de dagwandelingen wordt de mogelijkheid geboden om zelf meegenomen lunchpakketten te verorberen
- Ochtend- en middagexcursies duren gemiddeld 2 ½ tot 3 uur.
- Draag altijd goed schoeisel, denk (bij dagwandelingen) aan een lunchpakket, een geldig paspoort/identiteitskaart
- Tijdens de wandelingen is het IVN Valkenburg aan de Geul niet aansprakelijk voor eventuele calamiteiten. U wandelt mee op eigen risico.
- Honden kunnen niet altijd meegenomen worden, ook niet aangeliind. Informeer er daarom eerst telefonisch naar bij de gids.
- Deelname is gratis, tenzij anders vermeld

Welkom terug, wilde kat?

In Zuid-Limburg is in een gebied van Natuurmonumenten de wilde kat (*Felis Silvestris*) op cameraval vastgelegd. Het is een bijzondere ontdekking door boswachters van de natuurorganisatie, aangezien de wilde kat uit Nederland verdwenen was. Dit zoogdier maakt evenals de wolf en de lynx in Nederland zijn rentree. Eerder al werd een wolf op 15 kilometer van de Nederlandse grens op camera gefilmd. Natuurmonumenten ziet de terugkeer van de wilde kat en andere roofdieren als een verrijking van de Nederlandse natuur.

Kroon op natuurbescherming

De terugkeer van de wilde kat is een bewijs van de kwaliteit van het landschap. Voor natuurliefhebbers voegt hij een extra dimensie toe aan de natuurbeleving. Aangezien het dier gebaat is bij rust en ruimte, houdt Natuurmonumenten de precieze locatie geheim. Uit een eerdere melding van dit dier in de Belgische Voerstreek bleek al dat het dier dichtbij de Nederlandse grens leefde. Met de huidige foto's staat zijn aanwezigheid in ons land niet meer ter discussie.

Kenmerken

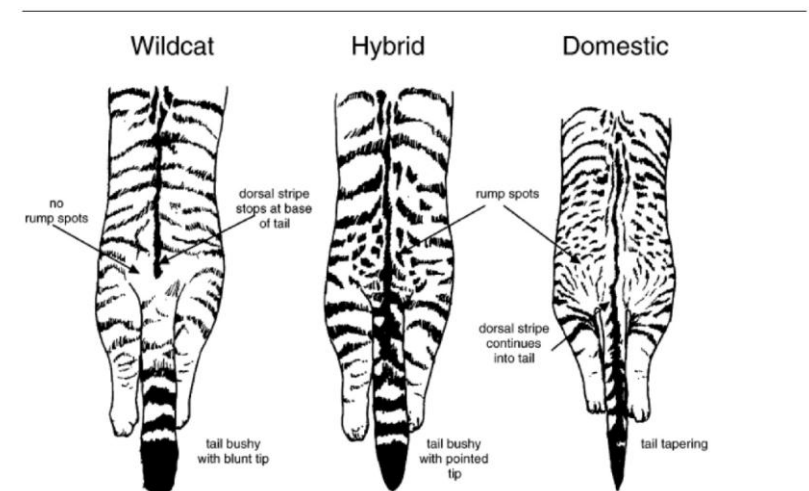
De zichtbare kenmerken van de *Felis Silvestris* zijn de middellijn op de rug, een pluimstaart waar een verticale lijn ontbreekt, zwarte staartpunt, enkele ringen op de staart, lichte flanktekening, een passende koptekening en deels donkere achterhielen. Het dier is veel forser dan een gewone huiskat. Zijn leefgebied strekt zich uit tot natuurlijke bosgebieden, waar hij beschutting vindt onder struiken en omgevallen oude bomen.

Voedsel

Het is een solitaire soort, die in de schemering of 's nachts op jacht gaat. Hij jaagt op open plekken in het bos en langs

bosranden op haasachtigen, knaagdieren en vogels. Soms grijpt hij ook andere kleine en middelgrote zoogdieren, vissen, kikkers, reptielen en insecten. Ook eet hij planten. Deze ontdekking in Zuid-Limburg is des te bijzonder aangezien het dier dagen- en nachtenlang aas bleek te eten van een dood ree. Niet eerder was dit gedrag bekend.

Natuurmonumenten is positief over de terugkeer van roofdieren naar Nederland. Eerder volgden al de zeearend en de meerval. Met de spontane terugkeer van deze roofdieren aan de top van de voedselpiramide gaan andere dieren natuurlijker gedrag vertonen.

Het verschil tussen wilde kat en tamme exemplaren is vaak moeilijk vast te stellen. Op deze afbeelding links de rugtekening van een wilde kat, midden van een hybride (kruising) wilde kat-huiskat en rechts van een huiskat.

Bron bericht: Natuurmonumenten

Orpheusspotvogel bij Oud-Valkenburg gespot

Op 5 juni 2013 hoorde Niels Hamacher bij Oud-Valkenburg een orpheusspotvogel. De vogel liet zich horen bij het pad vanaf het kapelletje richting Kalkensweg. Na hem zijn er nog veel andere vogelliefhebbers geweest die genoten hebben van de zang van deze zuidelijke gast...

In 2007 verscheen de zogenaamde klimaatatlas. Hierin staan voorspellingen over welke vogelsoorten er over 50 tot 100 jaar in ons land verwacht worden en welke soorten waarschijnlijk zullen verdwijnen als de klimaatverandering doorgaat. Deze voorspellingen zijn berekend op basis van allerlei modellen. Een van de soorten die verwacht wordt is de orpheusspotvogel. Deze vogel heeft blijkbaar geen zin om nog 50 jaar te wachten, want hij wordt nu al gezien.

De orpheusspotvogel (*Hippolais polyglotta*) is het zuidelijke broertje van de in Nederland veel bekendere spotvogel.

Beide soorten lijken heel erg op elkaar en alleen zeer geoefende vogelaars horen en zien de verschillen tussen de beide soorten. In 1979 werd de orpheusspotvogel voor het eerst waargenomen in ons land. De laatste jaren worden er steeds meer exemplaren gemeld, vooral in Brabant en Limburg. De vogel lijkt hier nu echt serieus vaste grond onder de poten te krijgen. In Limburg zijn er zelfs een paar vogelaars die proberen op zoveel mogelijk locaties een orpheusspotvogel te ontdekken (en met steeds meer succes!).

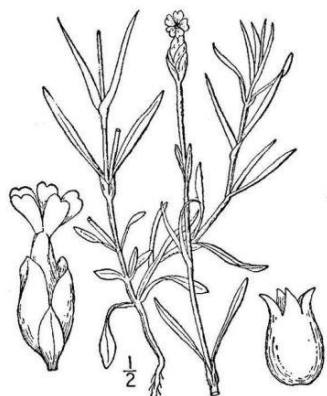
De keerzijde van het succesverhaal van de orpheusspotvogel is dat het met de spotvogel in Nederland helemaal niet goed gaat en hij zelfs op de Rode Lijst is beland. De klimaatatlas voorspelt ook dat de spotvogel over 50 tot 100 jaar uit ons land is verdwenen. Dus wat hem betreft belooft de klimaatatlas weinig goeds.

Bron: Waarneming.nl; Natuurbericht.nl

Herstel bloemenrijkdom bij Bemelen succesvol

In 2007 heeft Stichting het Limburgs Landschap een aantal graslanden hersteld op de Verlengde Bemelerberg bij Bemelen. De bloemenrijkdom met bijzondere planten is er teruggekeerd. Ook insecten als vlinders, kevers en bijen profiteerden van de uitgevoerde herstelmaatregelen. Een goede reden voor Het Limburgs Landschap om de oppervlakte van dit bloemrijke grasland verder uit te breiden. Op twee graslandpercelen is in 2007 de bovenste laag van de grond weggehaald. Deze percelen waren voorheen intensief in gebruik bij de landbouw. Het aantal plantensoorten was er als gevolg van de bemesting erg laag en van bloemenrijkdom was al helemaal geen sprake. Het weghalen van de verrijkte bovengrond en het opbrengen van hooi met zaden, afkomstig uit een natuurreservaat uit de buurt, deden de rest. De bloemenrijkdom keerde terug.

Heischraal- en kalkgraslanden

Op de Zuid-Limburgse hellingen liggen plaatselijk nog hele fraaie graslanden. Deze kunnen bestaan uit kalkgrasland, heischraal grasland of (gewoon) bloemrijk glanshaverhooiland, afhankelijk van de bodem waar ze op groeien. In Nederland is nog maar een klein areaal van dit soort graslanden te vinden. Juist in Zuid-Limburg komt plaatselijk, uniek voor Nederland, de rotsige kalklaag dicht aan de oppervlakte, zoals vanuit het dorp

Bemelen goed te zien is. In die kalkgraslanden en op de rotsjes staan zeldzame plantensoorten als geelhartje, duifkruid, berggamander en mantelanjer. Bij de Verlengde

Bemelerberg ontbreekt de kalklaag aan de oppervlakte en bestaat de bodem alleen uit löss, met plaatselijk zand of zelfs grind. Momenteel staan hier harige ratelaars, vleugeltjesbloem en orchideeën als bosorchis volop in bloei. Op hun beurt trekken die weer vele insecten aan, zoals het fraaie icarusblauwtje. Ook meer bijzondere vlindersoorten als de veldparelmoervlinder hebben de herstelde graslanden inmiddels ontdekt.

De laatste 50 jaar zijn veel van bloemrijke graslanden door bemesting en het niet uitvoeren van het juiste beheer grotendeels verdwenen. Voor Het Limburgs Landschap een belangrijke taak om de nog aanwezige natuurrijke graslanden zo optimaal mogelijk te beheren en daar waar mogelijk zelfs uit te breiden.

Herstelbeheer

Het succesvol herstel van bloemrijk grasland is reden voor Het Limburgs Landschap om samen met de Provincie Limburg opnieuw maatregelen uit te gaan voeren op de Bemelerberg. Begin juli wordt een graslandperceel boven de Strooberg aangepakt, in augustus gevolgd door werkzaamheden op de Verlengde Bemelerberg. Hier wordt de voedselrijke bovenlaag verwijderd en afgevoerd. Daarna wordt ook hier hooi (met zaden) aangebracht om de kansen op natuurherstel te vergroten. Het begin van een toekomstig mooi stukje bloem- en soortenrijk grasland.

Bron : Limburgs Landschap

Afbeelding : Mantelanjer, een eenjarige plant die behoort tot de anjerfamilie. Het is een plant van kalk-houdende zandgrond en stenige plaatsen. De soort staat op de Nederlandse Rode lijst van planten als zeer zeldzaam en zeer sterk afgenomen.

IVN en duurzaamheid: een begin

Wat heeft IVN met duurzaamheid en hoe kan je daar als natuurgids aandacht aan besteden? De landelijke werkgroep 'Educatie voor duurzame ontwikkeling' denkt erover na en wil de IVN-leden hierbij graag betrekken.

**NEDERLANDERS
SCHRIKKEN GEWOON
VAN HET WOORDJE
»DUUR«
IN DUURZAAMHEID**

Loesje

Duurzaamheid is belangrijk, daarom staat het tegenwoordig ook in onze naam. Maar velen vinden het onderwerp saai en controversieel. Toch is het onmiskenbaar dat de natuur lijdt onder gebrek aan duurzaamheid. De teruggang van de biodiversiteit bedreigt onze voedselvoorziening en onze gezondheid. Als we mensen vertellen over natuur dan kunnen we niet om duurzaamheid heen.

Maar hoe besteed je er als natuurgids aandacht aan zonder te irriteren of een mening op te dringen? Hoe leg je uit wat de invloed is van menselijke activiteiten op de natuur? Hoe kun je mensen stimuleren zelf na te denken en conclusies te trekken? Dat is een leerproces, waarbij we onze betrokkenheid en enthousiasme voor de natuur niet willen verliezen.

In België denken ze er al langer over na. In 2011 was er een inspirerend weekend. Hieruit ontstond de werkgroep 'Educatie voor duurzame ontwikkeling' die nu werkt aan een toevoeging op de natuurgidscursus. De groep wil komende tijd haar kennis en inspiratie graag delen met andere IVN'ers. Dat begint met een workshop op de IVN-ledendag.

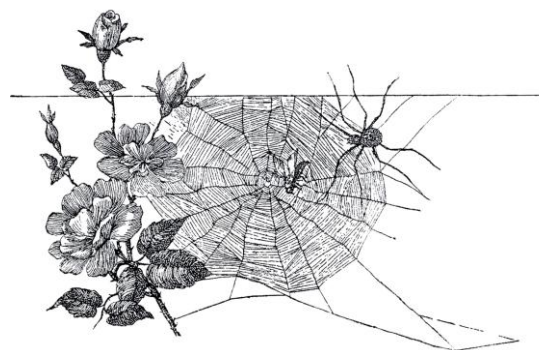
Op de IVN-website staat een uitgebreidere versie van dit artikel. Kijk op: ivn.nl/natuurenduurzaamheid. Hier zal in de toekomst meer informatie over duurzaamheid en natuur worden gepubliceerd.

Bie-ein-gezeumerd

* Ons lid Bea Tilanus, in de tuin vooral actief als vrijwillig molenaar, is begonnen met de natuurgidsenopleiding. Zij houdt in het kader van die cursus een blog bij dat U kunt volgen op <http://molentak.blogspot.nl/>.

* Met ingang van 2014 staan de reizen en kampen van KNNV, onze natuurhistorische zustervereniging, ook open voor IVN-leden. Het reisprogramma voor 2014 staat nu op de site van KNNV, evenals het programma voor de kampen. Meer informatie: www.knnv.nl. De inschrijving is inmiddels gestart.

* Op zondag 1 september reikte Klaas Jan Huntelaar 20.000 euro uit aan het Jaar van de Bij. De stichting van de voetbalspits richt zich op amateurclubs met thema's als duurzaamheid, samenwerking en gezondheid. KNNV heeft van het geld o.a. een gratis bijenpakket voor voetbalclubs gemaakt, met een bijenhotel, zakjes zaad en een bijenzoekkaart. Iedere voetbalclub krijgt ook een folder met informatie. Sportcomplexen worden nu dus ook bijvriendelijk! Voor meer bijeninfo: www.bijenlint.nl.

* Op 25 januari 2014 zijn weer alle actieve Limburgse IVN-ers welkom op de provinciale IVN Vrijwilligersdag om hun kennis en ervaring uit te wisselen. Dit jaar zal het thema Natuur-en landschapsbeheer

anno 2014 zijn. Naast IVN-ers wil het district voor deze dag ook diverse terreinbeheerders uitnodigen en dat betekent n twerken!

Biologische wapen exotisch lieveheersbeestje is losse flodder

Het Aziatisch lieveheersbeestje dat enige jaren geleden als exoot onze omgeving is binnengekomen blijkt de inheemse lieveheersbeestjes te verdringen. Hoe dit verloopt is onderwerp van discussie onder wetenschappers. Recent opperden onderzoekers uit Giessen, München en Jena dat sporen van een eencellige parasitaire schimmel die met de exoot meekomen de inheemse soorten als ware het een biologisch wapen zouden bestrijden. Onderzoekers van Wageningen University twijfelen sterk aan deze hypothese in het tijdschrift Science.

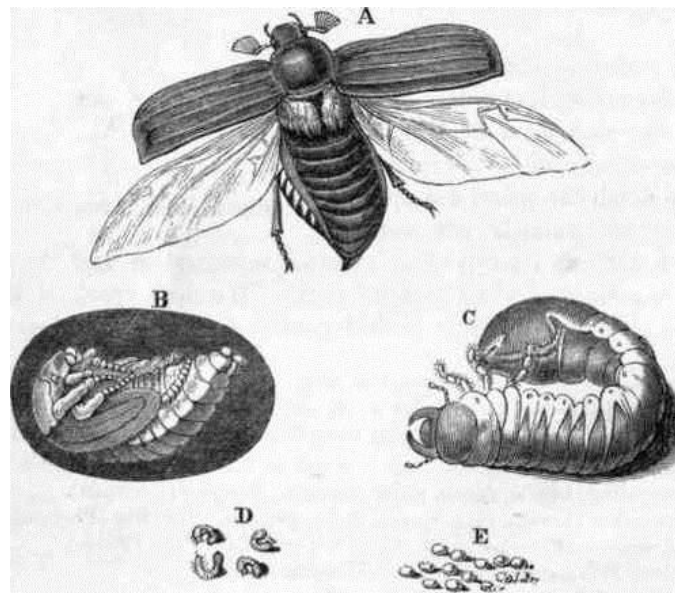
Het Aziatisch lieveheersbeestje is een geduchte tegenstander voor de soorten die van oudsher in ons land voorkomen, zoals het zevenstippelig lieveheersbeestje. De inheemse soorten zien zich bedreigd en bij een confrontatie delven zij het onderspit. Logisch, dacht een groep onderzoekers van drie Duitse instituten, de Aziaat draagt een schimmelachtige parasiet bij zich waar hij zelf wel tegen bestand is, maar waartegen de inheemse soorten geen weerstand kunnen bieden. Die besmetting decimeert de inheemse populatie, zo was hun redenering.

"Uiterst onwaarschijnlijk", menen Peter de Jong, Joop van Lenteren en Lidwien Raak-van den Berg van het Laboratorium voor Entomologie van Wageningen University. De schimmelachtige parasiet zou moeten worden overgedragen naar de inheemse soorten volgens de genoemde hypothese. Dit zou dan moeten gebeuren doordat de inheemse soorten zouden eten van de eieren, larven of zelfs volwassen exemplaren van de exoot. Maar dit is nu juist zo onwaarschijnlijk: de Aziatische soort is eerder zelf aanvallend dan prooi en vaak zo bedreigend dat zelfs hun eieren de inheemse soorten doen afschrikken. "Het biologisch wapen van de schimmelparasiet hebben ze niet eens nodig. Het is een losse flodder", menen de Wageningse onderzoekers. Kortom, zo schrijven zij, er is geen enkele aanwijzing voor de bewering dat het wereldwijde succesverhaal van het Aziatisch lieveheersbeestje is te danken aan het overdragen van een eencellige ziekteverwekker.

Gunstig jaar voor bladsprietkevers en hun engerlingen

Het koude voorjaar zorgde voor een late verschijning van bladsprietkevers zoals de meikever. Door de warme en droge zomer vlogen de kevers vervolgens langer door dan normaal en hebben ze hun eieren verspreid afgezet.

Engerlingen zijn net als emelten (de larven van de langpootmug) berucht om de schade die ze kunnen veroorzaken aan sportvelden. De meest schade laat in het jaar is te verwachten van de engerlingen van rozenkever, meikever en anomala dubia. De sallandkever gaat gewoon zijn gangetje en de meeste schade zal ontstaan als de plantengroei stil staat in het najaar, de late winter en het vroege voorjaar.

Metamorfose van de meikever : van ei naar larve (engerling) naar pop en volwassen kever. Dit jaar vlogen ze later uit normaal.

De hoornaar in het najaar. Bijeenkomst bij het sterfhuis.

De hoornaar is de grootste inheemse wesp; varieert in grootte van 18 tot 35 mm. Lang geleden, begin jaren vijftig van de vorige eeuw, heb ik ze voor het eerst in Moorveld zien vliegen. Ze hadden hun nest gemaakt in een oude vakwerkschuur met op veel plekken totaal vermolmde balken. Een eldorado voor deze wesp die vooral houtmateriaal gebruikt als bouwstof. Het hout wordt vermengd met speeksel, fijn gekneet tot papier en zo gebruikt bij de bouw van het nest.

Mijn kennis van de natuur was toen nog niet bijster groot. Alleen mussen kenden we goed want die zaten met tientallen onder de oude 'gepopte' daken; met stropoppen natuurlijk. Die eerste hoornaren werden door ons aangeduid als 'paersjhorzele'. Twee steken en het was met je gebeurd, werd er gezegd. Desondanks, de plaatselijke jeugd vertoefde graag in die oude schuur waarin een eeuw geschiedenis aan oude gebruiksvoorwerpen tastbaar aanwezig was.

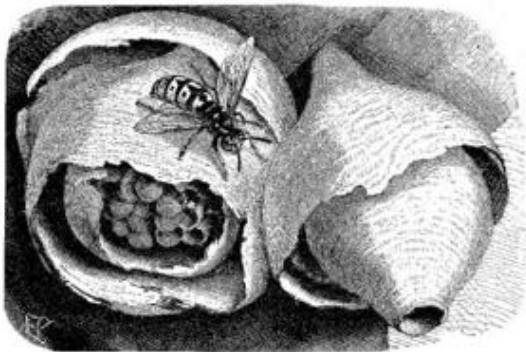

Fig. 122. *Vespa media* en haar nest.

Hierna heb ik de grote wesp jarenlang niet meer gezien. Je zou denken dat het weer toen lange tijd te ongunstig was voor nestontwikkeling. Want één ding is zeker: de hoornaar

houdt wel van een wat aangename temperatuur.

In de literatuur lees ik dat jonge hoornaarnesten in hun aanvangsfase erg gevoelig blijken te zijn voor ongunstige weersomstandigheden.

In latere jaren

Helemaal in overeenstemming met het wat mildere weertype zijn de vliesvleugeligen vanaf medio jaren zeventig terug in het land.

Vanaf die tijd zijn ze er vrijwel ieder jaar, met een duidelijke variatie in aantallen, afhankelijk van het weer in het voorjaar. In hun leefwijze hebben hoornaars erg te lijden van het vooroordeel als zouden zij bijzonder gevaarlijk zijn. Dat menselijke gevoel heeft alles te maken met de scherp getekende kleuren (veel rood) en vooral het zwaar ronkende geluid dat ze tijdens de vlucht maken. In werkelijkheid zijn de hoornaars niet agressief. En, voor het geval het eens mis mocht gaan, de steek schijnt niet gevaarlijker dan die van bijen of wespen. Maar dat zeg ik zonder persoonlijke ervaring met dit soort steken. Ook zijn ze niet behept met het hinderlijke gedrag op terrasjes of in de tuin dat gewone wespen in de nazomer wel hebben.

Kenmerkend is het vlieggedrag. Ze vliegen vanuit het nest de eerste tien, vijftien meter allemaal in dezelfde rechte lijn, net als een vliegtuig na het opstijgen. Met deze wijze van vliegen heb ik bij onze woning ervaring opgedaan. Voor in de tuin aan de straatzijde had ik met mechanische hulp een

oude olmenkop geposteerd. Uiterlijk een prachtig exemplaar. Maar van binnen schijnbaar toch rottend, zo had een koningin hoornaar met bouwkundig inzicht geconstateerd. Dus: nestvorming. Vanuit de olmenkop vlogen de hoornaars over het grasveld voor onze woning en ... over het paadje dat naar de voordeur leidt en dan verder richting bos. Met gepaste diervriendelijkheid heb ik dit proces een deel van de zomer laten gebeuren. Tot ik op enig moment dacht: toch eens tellen! Bij de eerste opname waren dat vijftien exemplaren per minuut, toen 30 en vervolgens 50 à 60 per minuut. Bij de laatste telling waren het er meer dan tachtig per de gemelde tijdseenheid. Een volledig uitgebouwd nest kan in de nazomer tot maximaal 1000 insecten komen. Een geweldige drukte dus op hoofdhoogte aan de voordeur. Zo druk dat op enig moment een niet uitkijkende hoornaar mij opzij in het gezicht vloog. Onze melkboer had dat

zeker ook ervaren want hij gaf opeens aan per direct te stoppen met bezorging aan de voordeur vanwege die geel/rode torpedo's. Het moet een geweldige zomer geweest zijn want de aantallen van toen heb ik niet meer waargenomen. Wel zat na die wellicht ongewilde botsing bij mij de schrik er toch goed in en heb ik voor de menselijke veiligheid uiteindelijk een beroep moeten doen op de toen nog bestaande plaatselijke vrijwillige brandweer.

Merkwaardig gedrag

In september bereikt het volk haar grootste omvang. In die tijd is de activiteit te zien en te horen. Uit het nest komt een voortdurend knisperend geluid: de larven krassen met hun kaken over de wanden van de cellen. In deze maand worden vrijwel alleen mannetjes en jonge koninginnen geboren. De oude koningin raakt aan het einde van haar kracht. De voortplantingsactie is voltooid. Het vliegvolk krijgt geleidelijk aan vrijaf want er hoeft bijna geen jong grut meer verzorgd te worden. Alleen jonge koninginnen en mannetjes blijven nog een tijdje in het nest.

Maar wat doen onze hoornaars? Het is eind september 2011 en ik kijk over een stuk tuin met rhododendrons. Ik zie enkele hoornaars vlak boven de leerachtige bladeren vliegen. Ik vraag me af waarom ze daar vliegen? Zoeken ze er voedsel of worden ze ergens anders door aangetrokken? Al turend zie ik nog meer hoornaren over de rhododendrons scheren. Maar elders, over en tussen lage struiken en planten vliegen ook tal van deze diertjes zigzaggend heen en weer. Eerst ben ik een beetje bang. In onze tuin vliegen wel tientallen van die grote roodachtige wespen rond. Hetzelfde is ook het geval in de tuin van mijn buurman. Ik wijs hem op de aanwezigheid van al dat vliegende spul. Hij schrikt en haalt zijn kinderen gelijk uit de tuin. Voor schrik is echter geen aanleiding. De hoornaren hebben geen aandacht voor de mens. De dieren lijken wel in trance. Urenlang vliegen zij heen en weer. Toch zie ik geen gerichte actie zoals voedsel zoeken of bouwstof verzamelen. Alleen maar 'heen en weer' zoals doctorandus P al in zijn lied over een veerpont zong.

De volgende dagen heb ik dat vlieggedrag nog enkele malen gezien. Ook dagen met minder of geen vliegverkeer. Dan weer een/enkele dagen drukte. Steeds zonder geichte activiteiten waardoor het vluchtgedrag verklaard zou kunnen worden.

Dan opeens, als ik er enkele dagen niet meer op gelet heb, zijn ze er niet meer. Van de aardbodem verdwenen, met zijn allen. Ik heb in mij beschikbare vakliteratuur en op Internet gezocht naar een verklaring. Niets kunnen vinden. De hoornaars met kenteken 2011 hebben al vliegend op enig moment collectief afgehaakt. De nieuwe generatie koninginnen heeft op tijd een overwinterplek gezocht en staat garant voor de lichter 2012.

In gedachten hoor ik de muziek uit de bolero van Ravel. Dat steeds terugkerende droefgeestige thema, eerst zacht en dan steeds maar aanzwellend tot een groot alles overstemmend geluid. En dan plotsklaps: rust, over en uit! Zo ook het eind voor de hoornaars.

Het wordt mij even zwaar te moede. Maar dat heeft meer te maken met de in mijn oren wegzakkende muziek van Ravel. Want die hoornaren, die blijven wel terugkomen.

Naschrift. Na het schrijven van dit artikel diept Riekie uit haar 'voorraad natuurdocumenten' een artikel op over de hoornaar. Met als slot. Rond oktober is de koningin aan het einde van haar krachten en sterft. De jonge koninginnen en mannetjes blijven nog een tijdje in het nest. Ze worden verzorgd door de werksters voordat ze naar buiten trekken om te paren. Zóveel koninginnen en mannetje gelijktijdig naar buiten! Dat moet een massaal gebeuren zijn. Zou dat de verklaring voor mijn waarneming zijn?

Paul Notten, Moorveld.

Kopie voor info-bulletin nr. 41 insturen tot uiterlijk 1 maart 2014

Redactie-adres: Jozef Postmesstraat 16, 6137 CK, Sittard, tel. 046-4524233, leonwillems@home.nl

**Kassa Kasteeltuin Oud-Valkenburg en Sjoens Höfke
043-4592684**

Coördinator Rondleidingen:
Margriet Tabbers 043-4592329

Groepsleiders Kasteeltuin

Boerderijtuin	J. Mullers	045-4053014
Akkergewassen	J. Toorens	
Akkerkruiden	vacant	
Haag-/Gifplanten	vacant	
Kalkflora/Grotje	vacant	
Ecologie	G. Knottnerus	043-6013590
Dassenburcht	J. Vaessen	043-6014126
Waterpoel	M. Schutgens	043-6090500
Imkerij	S. Vliegen	045-4052016
Heide	T. van Krieken	
Bosrandflora	A. Engels	045-5440874
Stobbenhoek	W. Wijnands	045-4052466
Watercultures	J. Vaessen	043-6014126
Kruidentuin	M. Tabbers	043-4592329
Molen	J. Zinken	045-4042220

KASTEELTUIN OUD-VALKENBURG

Geopend van zondag 27 april t/m zondag 5 oktober, dagelijks van 10.30 tot 16.30 uur

Groepsrondleidingen : tel. 043 4592329

Toegang gratis voor leden en donateurs IVN Valkenburg aan de Geul

www.kasteeltuinoudvalkenburg.nl